Tečaj XIX. List 28

NOVICE
gospodarske, obertniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 60 kr., za pol leta 1 fl. 80 kr., za četert leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 20 kr., za pol leta 2 fl. 10 kr., za četert leta 1 fl. 5 kr. nov. dn.

V Ljubljani v sredo 10. julija 1861.

Nekaj o tem, kar je kmetijstvu najbolj potreba.

(Dalje.)

Kar naši kmetje pa tudi veči gospodarji najbolj zanemarjajo v lastno veliko škodo, je to, da gnojnice iz hlevov in gnojnišč po pametno napravljenih cevih ali žlebih ne vjemajo v jame, ki bi se imele zraven vsakega gnojnišča napraviti, da bi se v nje stekala gnojnica, ki se sicer ali pogubi ali saj toliko dobička ne donaša gospodarju, kakor bi ga lahko. Take jame naj so po velikosti kmetijstva veče ali manje, dosti globoke, na dnu s tlakom in ilovco dobro zabite, na straneh obzidane, s cementnim ali hidravličnim apnom zadelane, zgorej s pokrovom pokrite, in če je mogoče s sesalko (pumpo) previdene, da gnojnice, kadar se potrebuje za to ali uno rabo, ni treba s korcom zajemati. Taka pumpa naj je spodej vselej z drateno gosto mrežico previdena, da se v cev gnoja ne privleče in pumpa ne zamaši.

Če si je gospodar tako dobro oskerbel prave mesta, kamor si spravlja gnoj in gnojnico, naj

1. napravi gnoja, kolikor največ more in pa dobrega; naj

2. umno ravná ž njim na gnojnišču, in na polji, in naj ga

3. porabi, kolikor najbolje more, v svojo korist.

Nauk k 1). Navadna nastelj je vsakoršna slama; al slame nimajo nikjer zadosti in se rabi tudi za druge potrebe; zato jo mora nadomestovati: resje, listje, žaganje, hostni mah in oklestki, bičevje iz bajerjev, praprot, pezdirje itd.

Razun teh reči bi se imelo tudi cestno blato poberati in po cestah popušeno živinsko blato; stroški, ki nam jih tako poberanje prizadene, nam bojo na polji gotovo deseterno povernjeni.

Napravijo naj se na polji tako imenovani prekopi, kamor dežnica in snežnica nesnago in šaro s cest in kolovozov nanaša, in ondi, kjer se voda od več sekov ali jarkov zbera, naj se po tri čevlje globoke in dovelj široke jame skopljejo, v ktere se s polja pritekla voda nabera, in mnogoverstno plavje, blato in smetí nanaša, ktere naj se včasih iztrebijo, in gnoj, kar se ga v njih nabere, naj se na njivo ali travnik izpelje. Ravno tako se bo ondi, kjer med poljem kakošen potok teče, dovelj dobrega gnoja nabralo; ako se potočnica za namakovanje senožet ali travnikov ne porabi, se gnojni ostanki senožetim tudi dobro prileže jo.

Nikoli naj se ne pozabi na komposte, to je na kupe iz razne mešance, za ktere se jemlje plevél, preden seme storí, trava vsake baže, cestno blato, ivcri, stelja, smetí, cunje, čevljarski obrezki in stari škarpi, golobjek, kurjek in vsakoršna druga šara; vse se skladoma na kup spravi in od časa do časa z gnojnico polije; čez leto večkrat prekoplje, in ko na kupu popolnoma izvrè, je kaj dober gnoj za njivo in travnike.

V jeseni naj se bajerji trebijo, blato iz njih spravi in izpelje na kupe, drugo spomlad prekida, nekoliko z apnom pomeša in do jeseni na kupu ležati pustí, da se dobro podela, in gnoj je res za vsako rabo dober.

Ravno tako dober je gnoj tudi iz kosti, v prah zmletih kakor so, ali iz žganih. Kostí se žgejo tako dolgo, dokler bele postanejo, potem se pa v prah stolčejo; 10 delov tega praha z 9 deli žveplenokisline (hudičevega olja) pomeša, ktera se je poprej z 10 deli vode zmešala; s tako dobljeno fosforno kislino naj se gnojni kup včasih polije. Kostí kupujem, akoravno je v ti okolici cukrarnica, funt po krajcarji; pa od zaklane ali sicer poginjene živine jih dosti zastonj dobim.

Kdor pepél nabera in ga po senožetih, kamor vode napeljati ne more, potresa, tudi dobro opravi; blizo postaj na železnih cestah ali obertniških fabrikah, kjer se veliko premoga (kamnitega oglja) popali, poberaj njegov prah, in vozi ga na senožeti in travnike, pognoji jih ž njim, kar največ moreš, boš vidil, da ti bo trava rastla velika in gosta, da je boš res vesel; — tudi na njivo bo premogov prah, posebno debeli zemlji, dober gnoj, drobneja žlindra jo zrahla in rodovitno napravi.

Šuta in cegelni prah sta tudi dober gnoj, posebno šuta dolgo terpí, debelo zemljo prerahlja in dokaj zboljša. Razun teh reči se nahaja tù in tam tudi veliko druge za gnoj verle šare, ki kmetovavcu druzega ne prizadene kakor le nekoliko dela, da jo skup spravlja; še celó čisti pesek in gola ilovica se znata za gnoj porabiti, če se namreč dovelj peska, najmanj 1 do poldrugi pavec na ilovnato zemljo napelje in z ilovico dobro pomeša, ktero svižnato in rodovitno napravi. Tega opravila naj bi noben gospodar ne opuščal, kteri ima ilovnate njive; bo vidil, da jih bo kmali v bolji stan pripravil.

Če ima pa kmetovavec priliko, si slame, pepéla iz fabrik, ker potašel ali žajfo kuhajo, ali živinskega gnoja blizo mest in fabrik omisliti, naj se stroškov ne bojí; gnoj mu jih bo gotovo povernil. (Konec prih.)

Gospodarske skušnje.

(Repo med krompir sejati.) Na Nemškem v Saksonii že 6 let tako ravnajo in se prav hvalijo. Oni sejejo, berž ko so krompir osuli, repo na zrahlano zemljo. Kdor ne more ravno ta dan, ko je krompir osipan bil, repe sejati, naj odloží posetev, dokler ne začne deževati, ker bolj ko je vlažna zemlja tem poprej ti bo seme kalilo. V senčnatih brazdah med krompirjevcem repa rada raste in posebno takrat se dobro ponaša, kadar začne krompirjevo perje venéti. Primerilo se je že, da se je na to vižo med krompir posejane repe še enkrat toliko pridelalo kakor krompirja. — Ravno s takim pridom se dá repa tudi med turšico sejati, ko je bila turšica že osuta.

Obertnijstvo.

(Kako naj se debla za žagance režejo, da se manj krivijo ali zvežijo?) Pazljivo okó bo kmali vidilo, da drevesa, čeravno tudi v gostem gojzdu stojé, se

na vse kraje debla enako ne razrašajo. Že lubje naznanja po svoji hrapavosti severno stran, in če je drevo odžagano, se vidi, da letine niso popolnoma enako okrogle okrog sterženа, ampak proti severju so ožje, proti jugu pa širje, in tako se vidi, da je steržen proti severju rinil. To dela večja solnčna vročina na južni strani; zato se drevo na južni strani bolj redí kakor na severni, letni okrogi so večji in širji, na nasprotni strani pa manjši in ožji. Potem takem je pa tudi les na severni strani terji; zato se žagance ne zveržejo in se ne krivijo, če se poprek od južne proti severni strani žagajo. Za tisto stran, kjer ima les največ terpeti, naj se tedaj severna stran obrača.

O tominsko-cerkljanski cesti nadalje.

Iz nemškega Ruta 20. rož. (Po naključbi zakasnjeno). V 22. in 23. listu „Novic“ prosi nek cerkljansk domoljub za nasvèt, in v 1. stavku dokazuje: 1) da je položna dolina od Cerknega do sv. Lucije, in da reka Idrica ne teče čez hribe; 2) da cerkev tominska in Reka-Ravne nižje ležite kot Hum in Bučova, da torej podperajne ceste pervega načerta ni pametno in je sebično; 3) da hrib bukovski je peščen in cesta snegu in plazovom izpostavljena.

K 1) more se res spoznati, da vode tekó le navzdol, in da vasí pri rekah nižje stojé kakor vasí na hribih;

k 2) rečem, hvala Bogu, da je hribe in doline ustvaril in tamkaj ljudí vselil, čast pa Tomincom, da so cesto čez peščeni Hum že skoraj dogotovili;

k 3) se mi čudno zdí, da more kdo govoriti o „zapertji ceste skoz 4 mesce“, ker namenjena cesta nima iti čez hrib Kojico, ampak skoz Laharn. V drugem sostavku spoznava gori omenjeni domoljub enako daljavo obojih načertov; vprašam le: ali ni od sv. Lucije do Tribiše (po Arkadii) že kolovoz, od Želina do Loke tudi? Toraj je le ceste od Želina do Tribiše še treba, kake 3 ure hodá, kjer zvunaj 10 raztresenih hiš ni nobene vasi, pa bi cesto tako težko bilo izpeljati, da bi bili stroški tega ovinka večí kot stroški cele iz Tomina do Podberda namenjene ceste.

Vas, predragi domoljub, ki pravite: „Ne bodimo si ptujci, ker vsak ne more imeti, česar si želí; izdelajmo si zdaj cesto po ravnini od sv. Lucije do Cerknega, za kake leta bomo pa uno od Tomina do Podberda izpeljali“ vprašam le: Koliko želite še dati Cerkljanom, ki so že v zavezi s Kranjem, in koliko Tomincom? in kteri je namen cest, da se pravica skaže vsem? Martin Burger.

Nekteri govori iz deržavnega zbora.

Govor gosp. dr. Rieger-a, v zbornici poslancov 19. junija. *)

Predsednik. Gosp. poslanec Rieger ima sedaj besedo.

Poslanec dr. Rieger (iz Českega). Slavni odbor je dovolil gosp. poslancu Smolku izreči se o stajališču, ki so ga on in njegovi rojaki v tem zboru zavzeli. Upam, da bo meni to isto dovoljeno. Služil se bom vašega poterpljenja, kolikor mogoče, le malo.

Predsednik. Opominjam gosp. poslanca, da je bilo zeló proti moji volji, da je gosp. dr. Smolka toliko govoril, zato sem ga zavernil, naj govorí le o tem, za kar gré. S poterpljenjem zbornice in predsednika se je napak ravnalo. Prosim Vas tedaj, da ne zahajate predeleč, ampak se, kolikor mogoče, deržite stvarí, o kteri hočete govoriti.

Poslanec dr. Rieger. Nadjam se, da se bom deržal stvarí, nadjam se pa tudi, ako bi se mi v mojem govoru zazdelo potrebno, povedati kaj za opravičenje dosedanjega ponašanja mojega in mojih rojakov, da mi bote gosp. predsednik dovolili tisto svobodnost govorjenja, ki ste jo dopustili gosp. poslancu Smolku. (Klici: dá, dá! in pravo! na levi). Moja gospôda, jaz mislim, da je to tem bolj potrebno, ker je zadnji čas popolnoma v navado prišlo, očitati nam, da gremo rakovo pot, da smo rakovci, sovražniki svobode, ljudje, ki koperné za fevdalizmom (grajšinskim gospodstvom), ki nasprotujejo vsem svobododušnim težnjam, — ko konkordatovce in ultramontance tega zbora itd. Jaz mislim, da je treba odgovoriti na vse te psovke, da je treba razložiti in natanko obznačiti naše stajališče, ki smo ga proti svobododušnim predlogom gosp. dr. Mühlfeldovim zavzeli. Ni težko poljskim poslancom pustiti na sebi graje nesvobododušnosti, ker vé celi svet, da Poljci, tako sloveči zavolj svobodoljubja, glasujejo z nami Čehi skoraj v vseh vprašanjih. Stvar ta se razjasnuje prosto tako-le: Mi smo sinovi enega ter istega velicega plemena, imamo enake politične in narodne potrebe; odtod tudi dohaja, da zdaj v deržavnem zboru skupaj glasujemo, kakor smo skupaj glasovali leta 1848 skoraj v vseh zadevah, posebno kar se je tikalo deželne samostojnosti. Čudno je, da ravno nam, ki smo skoraj brez izjeme kmečki in meščanski sinovi, se tolikrat očita, da težimo za fevdalizmom in Bog vedi, kakimi še aristokratnimi (vélikogospôskimi) napravami; kar bi bilo laglje umeti, ako bi se očitalo našim sosedom, ki imajo več aristokratov (vélikogospôde) med seboj.

Prehajam zdaj na predmet današnje razprave. Gospod Mühlfeld-ovi predlogi zadevajo vprašanja, ki se sicer v ustavnem življenju imenujejo skupaj temeljne pravice. Pod tem imenom so vzete skoraj v vse današnje deržavne ustave, posebno v ustavo, izdano po frankobrodskem parlamentu, v kterem je tudi naš sedanji deržavni minister sodeloval. Bilo me je čudo, spoznavam to očitno, da Nj. prevzvišenost, naš častiti deržavni minister, ki je v Frankobrodu brez dvojbe glasoval za te temeljne pravice, ni skerbel, da bi se bile vzele v našo februarsko ustavo. Da se je to zgodilo, današnje debate ne bi bilo treba. Zares ne umem, zakaj ta stvar ni djana v našo ustavo. Jeli zato, ker niso hotli sploh veljavnih pravil za vse dežele ustanovljati, ali zadnjič zato, da se častitim zbornikom tega zbora ponudi priložnost, ponašati se z lepimi govori o teh zanimivih zadevah, kakor so: svoboda misli in tiska, odgovornost ministrov in kakor se ta celi svobodniški katekizem dalje glasi? Pri meni malo vagnejo take zasluge. Vi veste, moja gospôda, da so v našem kromerižkem parlamentu ne celó brez sodelovanja mojega in še enega člena našega sedanjega ministerstva načertane in prijete temeljne pravice. Najdejo se pa te rečí v vsaki knjigarnici, ter je lahko dobiti jih, pa ta ali uni §. teh temeljnih pravic zboru predložiti. To je najceneji način, zaslužiti si nesmertnost, oviti se z lovorom svobodoljubja. (Nemir na levi). Če se kdo bojí, prijeti temeljne pravice, ki jih je kromerižki zbor načertal, more, če mu nemško serce tako zahteva, izbrati frankobrodski, ter nam predložiti ta ali uni §. tistih pravic. Tako stoji stvar. Moja volja nikdar nikoli ni bila, upirati se tem načelnim ustavnovam. Temveč, kakor sem rekel, bilo bi mi ljubo, ako bi jih bil prevzvišeni gospod minister dal že v ustavo postaviti. Al to se, žalibog, ni zgodilo; pa zato mislim, da bi vendar bolje bilo, da se ti predmeti, ki so po moji misli ustavni predmeti, prideržijo popolnemu deržavnemu zboru. Zakaj, kakor stvar zdaj stojí, moremo le kerpariti; pa Bog vedi, bodo li se ti prikerpani zakoni, ako se poterdijo, ujemali s sistemo naše deržavne ustave, kadar jo bomo prijemali ko celoto. Ker tega zbora ne deržimo za popolno deržavno svetovavstvo, moremo te načela, kakor jih je gosp. poslanec Mühlfeld predložil presojevati in skleniti le ko proste zakone; jaz in moja stranka v tem oziru nimamo čisto nič proti njim. Da smo mi popolno deržavno svetovavstvo, mi bi brez pogoja glasovali, da naj se sostavi ustavni odbor, ki bi te temeljne pravice v sistemo poredil, ter jih, ko logično celoto, uverstil v posebnem poglavji v ustavo. Al žali Bog,

*) V poslednjih „Novicah“ pri govoru Smolkovem namesti 28. junija beri 19. junija.

mi nismo popolnoma deržavno svetovavsto, in tako se nahajamo v nekaki neprijetni negotovosti. V resnici ne vemo, za kaj smo oblastni (kompetentni) in za kaj nismo. Mi smo poklicani za reči, kterih ne moremo razrešiti; pa zdaj naj razrešujemo reči, za ktere nismo poklicani. Naše ustavne stanje se še ni uterdilo; ono se še vsestrano izdeluje. Dokaz pa, da se še le izdeluje, je, da imamo deržavnega ministra s posebno nalogo, da ureduje ustavne zadeve, da imamo tedaj nekakega ministra za ustavo. Naša ustava se še le lije, imamo mojstra za litje; samo da to litje počasi in nepretno napreduje, pa da iz lijaka malo pridnega blaga prihaja. (Nemir in sičanje, na levi).

Predsednik. Opominjam gosp. govornika, naj se reda derží (spodobno govorí). Tako zabavljivo govorjenje se protivi častitosti zbora. (Gromovito pravo! na levi).

Poslanec dr. Rieger. Jaz menim, moja gospôda, da čisto mirno govorim in da nikogar ne dražim (na levi: oho! na desni: pravo!). Res, da nočem nikogar ne najmanje razžaliti (na desni pravo! na levi sičanje), ali, moja gospôda, jaz umem svobodno govorjenje tako, da se o rečéh sme govoriti tako, kakor so; pa če človek ni tako srečen, da bi našel vse reči lepe; pa če je človek take misli, da more sam deržavni minister sèm ter tjè napak storiti; to brez ovinkov izgovoriti, menim, da tudi v okrog svobodnega govorjenja spada. Djal sem, da se naša ustava še le lije; pri tem si mislim, da se naša ustava izdeluje, al da še ni dodelana, da ni, bi rekel, kakor Minerva iz Jupitrove glave, izšla gotova, akoravno se je gosp. deržavni minister mnogo trudil v tej zadevi; to mi vendar morate poterditi, moja gospôda! Dokaz temu so prazne klopi, ki jih vidimo okoli sebe; mnogo narodov ni tukaj, ki bi imeli tukaj biti. To sem hotel reči, in mislim, da s tem nisem nikogar razžalil. V takih okolišinah mislim, da je naloga deržavnega ministra, skerbeti, da neha stanje, ki se z ustavnim življenjem ne sklada. Mi moramo še nekaj časa ostati v tej negotovosti; ni drugače; in moramo vse naše upanje postaviti na ministerstvo, da ne bo dopuščalo nikake napake; da bo čuvalo in branilo vse one pravice, ki so naravni iztok ustavnega življenja. Od te strani sem jaz motril to stvar ter mislil, da bi se stvarjenje teh zakonov moglo še malo odložiti, pa da bo ministerstvo, ki je v resnici svobodoumno, skerbelo, da se neustavne napake ne bodo dogajale.

Al poslanec gosp. dr. Mühlfeld je druge misli, ter je predložil, da naj bi se ti zakoni precej stvorili. Če me pač prašate, kako mislim, da naj bi se ta reč razrešila, Vam povem, da razločujem bistvo stvarí (in merito) od njene oblike. Kar se tiče bistva stvarí, sem vès za-njo. Vi veste, moja gospôda, da sem leta 1848 glasoval za temeljne pravice. Veste ta ali uni, da sem se bil bitno udeležil njih sostave in brambe. Zagotovljam vas, da od tistihmal svojega ustavnega mišljenja nisem premenil; pa to, mislim, smem terditi tudi od svojih rojakov, ki so tedaj sodelovali. Tù nam pravijo, da smo českí „terdoglavci!“ to kaže, da smo terdne volje in sterpljive. Mi prijemljemo te besede v dobrem pomenu, ter se ponašamo, da smo taki, in zagotovljam Vas, kar se svobodoljubja tiče, da ostanemo vedno českí terdoglavci. (Pravo, pravo!).

Kar se tiče oblike, to bi mi rajši imeli, da bi se stvar obravnavala ko ustavno vprašanje; al kadar se je enkrat tako v pretres vzela, mi tej svobodoljubni težnji nečemo nikakor protivni biti. Mi vemo iz lastne skušnje, da je teh zakonov treba; saj vemo, da se je vlada v najnedolžneje družtva vtikala, ter jih overala. Ni davno, da se je branilo napravljati poddružnic kmetijskih družtev, hotli so Česko, ki ima 5 milijonov prebivavcov, stisniti na 12 do 15 gospodarskih družtev, med tem, ko jih ima malo Štajarsko 30. Ravno taka se je godila narodni muzeji; mojstrovali so jo 6—8 let; dolgo dolgo ni bilo mogoče deržati velike skupščine; in še le malo, preden smo šli na deržavni zbor, dobili smo dovoljenje, da smo veliko skupščino imeli. Je v Pragi zaklad za razvijanje českega jezika in slovstva; pridjan je zakladu za muzejo, ter je del tega. Al dolgo časa je moral v dvombi biti o svojem bitji, ker dolgo dolgo niso hotli njegovih štatutov poterditi; pa vendar je zaklad čisto nedolžna reč, izdaja samo slovstvene dela, in k večjemu bi se mu moglo očitati, da je malo zaostal proti današnjemu slovstvenemu gibanju. Kar se tiče pisemske skrivnosti, to slišim od vseh stranî, da se pritožujejo celó poslanci tega zbora, da se pisemska skrivnost ne spoštuje. Kazali so mi zavitke, na kterih se vidi sled nekakošnega tèsta, s kterim se neki pečati odtergavajo. Pripoznati moram, moja gospôda, čeravno so me dolgo med rakovce verstili, da težko verujem, da se protivi mojim občutkom, da bi se naše svobododušno ministerstvo še vedno posluževalo izrabljenega absolutizmovega orodja. Pa mislim, da bom prav v smislu tega zbora govoril, ako dotične ministre — ne vem ali ta stvar v častito ministerstvo za policijstvo ali na ono za občenje in pošto spada — uprosim, naj ta skrivni kabinet, ako še obstojí, po kratki poti iz svoje ministerske oblasti odpravi; ali, če to ni mogoče, dotičnim urednikom saj ostro zaukaže, da naj svoje delo pametneje opravljajo, da se ne bo poznalo. (Nemir in smeh). Saj, moja gospôda, veste, kar ne peče, da se na to ne piše. Omenjenih zakonov nam je tem bolje potrebno, ker vidimo, da tisti organi, ki so služili pred centralizacíi, absolutizmu, germanizaciji, še dandanašnji čversto službujejo, ter jih sedanje ministerstvo še vse upotrebuje od najnižjega do najvišjega.

Moja gospôda, kadar se kdo kakega dela priučí po dolgi navadi, težko težko se ga oduči; zato jaz mislim, brez popolne prenaredbe našega celega upravnega organizma, da se bo nerado na boljše obernilo. Za zdaj bi moglo ministerstvo toliko narediti, da bi se tisti, ki so za Bahovo sistemo več storili, ko jim je nalagala dolžnost, odstranili. Moglo bi storiti, da se urednikom dá zapoved, imeti pred očmí, da zdaj že v ustavni deržavi živimo, pa da imajo z ljudmí ravnati kakor z ustavnimi deržavljani ter njih pravice spoštovati. Dokler se pri nas celo kancelijstvo drugač ne uredi, komaj je upati, da bodo naše ustavne pravice spoštovane. Toraj mislim, da svobododušni zakoni, ki jih kanimo napraviti, ne bodo mnogo premenili. Vendar mi blagi težnji, da bi se ti zakoni stvorili, ne bomo ne pot stopali. Čeravno smo popred želeli, da bi se ta stvar ko ustavno vprašanje reševala, to smo se vendar potlej zmislili, da smo že en zakon enake verste o neodgovornosti poslancov sklenili, pa da ravno pripravljamo drugi takošni zakon (novelo) o ministerski odgovornosti. Kadar smo že enkrat v to novelovanje (novelistiko) zašli, bo pač malo škodilo, ako tudi roman od černega kabineta v pretres vzamemo (smeh). Tedaj v tem smislu bomo sostavo odbora podpirali.

Moja gospôda, ker se nam je zadnji čas nesvobodoumje očitalo, hočem sebe in svoje rojake v tem oziru z nekoliko besedami braniti. Očita se nam, da smo goreči konkordatovci, ultramontanci, in Bog vedi, kaj še!

Najberže Vam bo le težko verjeti, da bi moja prijatelja Palacki, ki je protestant, in baron Petrinó, ki je staroverec, gorela za konkordat. Kar se tiče očitanja s fevdalizmom (da hočemo tlako in desetino), čudim se, kako se nam more kaj tacega oponašati. Kaj sem mar dedič in sodni gosp. Semilski ali Eisenbrodski, da bi se vžigal za take ustanove? Jaz sem prostega mlinarja sin, in sam posestnik mlina. Moji predniki, kolikor jih iz rodoslovnika poznam, bili so vsi pošteni prosti ljudje. Ne morem tedaj razumeti, kako se more meni kaj tacega podtikati! Očita se nam, da smo prenapeti narodnjaki (nationalci); al ko taki moramo ravno nasproti biti vsem tem ustanovam; saj niso ne narodne ne české. Upeljane so nam iz Nemškega, ter mi za marsikteri zapopadek podložništva še imena nimamo v svojem jeziku. Zakaj českí kmet je bil do 15. stoletja svoboden gospodar

svoje zemlje. Kar se tiče našega naroda, ni bila ne narodnost ne narodna literatura ljubljenka naše vélike gospôde. Temveč je bila pepeljuga visokorodnim njenim udom. Niso je čislali, dokler si s svojim svobodnim pogledom, s svojim jedernim bitjem ni čislanja sama pridobila.

To je naše stajališče; bodite uverjeni, da ostanemo vedno svobodoljubni, pa naj nas časniki oberajo, kar jih je koli volja. Mi se ponašamo, da so naši predniki bili pervi, ki so se za idejo bojevali (pravo! na desni), ter da so v boju za versko svobodo prednjačili celi Evropi. Mi smo začeli za obrambo ustave in politično svobodo 30letno vojsko, ki je našo domovino tako strašno opustošila, da se je broj prebivavcov upadel na petino, in so morali tuje naselbine v deželo poslati. Dve sto let smo od tistih dôb komaj životarili; al perva težnja naše narodnosti bila je za svobodo; mi vemo, da naša narodnost živí le o svobodi; kdor pozná povestnico, vé, da se je s svobodo tudi narodno našo slovstvo vzdignilo; in vsaki Čeh ima v serce vpisane besede, ki jih je stari češki pesnik izrekel: „Vidite vi Čehi, vaša sreča je vezana na vaš jezik; odprite svojo povestnico; kadar vas najbolj deró in vaše blagostanje teptajo, ako imate svoj jezik, nadjajte se, da bo zatiranja skorej konec“! (Glasno pravo!)

S tem, mislim, da sem krivično očitanje overgel. Al, moja gospôda, svoboda, ki jo ljubimo, more človek na dvoji način ljubiti; ali ko mladeneč, ki ljubi svoj uzor, ki ga poseduje, ali se ga posedovati komaj upa; ali jo pa ljubiti ko mož, ki si želí ustanoviti stalno gospodarstvo; ta, kadar snubit gré, dobro si ogleda nevesto; ne praša samo, jeli je zala in prijetna; praša tudi, jeli je dobra gospodinja, jeli se bo mogel ž njo lepo skladati; jeli mu tudi kaj dote prinese. (Pravo!). Tako motrim in zapopadam jaz svobodo. Imenoval bi jo svojo drago, meni poročeno ženico, s ktero rad in lahko živim, ženico, ktera jezik mojega serca, jezik moje matere govorí (pravo!); ženico, ktera mi zdrave otroke nove svobode rodí. Al da taka bode, moram se s svobodo po autonomii zaročiti (pravo! od vseh straní). Še le v autonomii (samopravlji) bom svobodo vžival in jo občudoval. (Pravo). Tako so razumevali vsi praktični narodi svobodo; tako jo razumevajo Švajcarji in Angleži, ki nahajajo v autonomii najjačje poroštvo svobode; al Francozi, ki so se svobodi vedno uklanjali, niso nikoli mirnega zakona ž njo sklenili. Razumeli tedaj bote, moja gospôda, zakaj vprašanje: ali ima ta zbor oblast, se vseh rečí lotiti? pri vsaki priliki ponavljamo; bojimo se namreč, da sedanji nepopolni deržavni zbor ne bi kakih sklepov storil, ki bi hude nasledke za autonomijo imeli.

Govornik dokaže potem iz raznih paragrafov temeljnega deržavnega zakona, da kompetencija med deželnim zborom in deržavnim še ni obmejena; pa prestopi na edine člene Mühlfeldovih predlogov.

Perva dva predloga, pravi, moreta se brez dvojbe uzakoniti ko prost zakon; kar se pa tiče predloga o bogočastji, to deželni red kot cerkvene in šolske zadeve deželni autonomii prideržuje. Doklej bo segala ta autonomija o šolskih zadevah, ne vem; to se pokazalo bo še le iz obmejenja popolnega deržavnega zbora in iz njegove dotike z deželnimi zbori; al kar se Českega tiče, morem reči, da se tá stvar gotovo svobododušno razreši. Kar se tretjega predloga tiče, pristajam popolnema k mnenju mojega predgovornika Smolka, da je odbor v tem obziru morebiti več proti deželni autonomii grešil, ko Mühlfeld sam.

Ko gosp. Mühlfeld svoj predlog tako postavlja, da naj se uzakoni svoboda znanstva in nauka, raztegnil je odbor ta predlog tako, da naj se vse zadeve, ki zadevajo nauk in šolo, odboru v pretres dajejo. Meni se naprava tacega odbora zdí nevarna, ker bi ga stvar in okoljnosti lahko tako zapeljale, da bi meje, ki so deželni autonomii v šolskih rečeh odločene, prestopil, in to je za nas glavno, životno vprašanje. V tem nam gré za naše narodno življenje; in proti slednjemu, ki bi hotel šolske zadeve centralizovati (osrediti) na Dunaji, bomo se na vso moč upirali. Mi vidimo v tem le nadaljevanje Bahove germanizacije. Ako so naši nemški bratje proti nam poštenih misel, narodov ne bodo terli, temveč se veselili njihovemu razvitku. Kako me je zabolelo slišati, da je le nemški jezik znanstven jezik. To je nevarnost, ki nam pretí. Mi imamo mož, s kterimi se ponašamo, kakor so Purkinje, Škoda, Rokitanski; al oni niso mogli v našem jeziku pisati, ker je deržava naprave stvarila, ki silijo, da se nemški govorí. Mi terjamo, da se ravnopravnost na pravi in pošteni način izpelje. Ako se bodo pa te zadeve v središču obravnovale, ne moremo pričakovati, da se bo na našo narodnost pravičen obzir jemal. Saj vidimo, da človeku in nobenemu narodu ni dano, da bi bil proti drugim tako pravičen, kakor proti sebi. Mi smo to vsaj pri Nemcih iskusili, in iskušamo še vsaki dan.

Predsednik. Prosim, da sedete!

Dr. Rieger. Za pričo kličem slavni zbor, jeli sem kaj žaljivega rekel.

Predsednik. Žaljivo je za celi nemški narod, ako se.. (Pravo! na levi)...

Dr. Rieger. Obračam se po §. 36 opravilnega reda na slavni zbor, jeli smem dalje...

Predsednik. Jaz sem vam enkrat že dal besedo za obrambo, ko sem Vas bil na red opomnil; v drugo vam jo ne dam. Kuranda ima besedo.

Dr. Rieger (s povzdignjenim glasom): Po §. 36 naj slavni zbor odloči, ali smem govoriti ali ne; zagotovljam slovesno, da nisem nikakor hotel razžaliti nemškega naroda, ki je eden od najizobraženejših in najbogateje obdarjenih v Evropi.

Predsednik. Po tej izreki bom vprašal slavni zbor; pred ga nisem mogel. Dopušča li slavni zbor, da bi dr. Rieger dalje govoril? (Vzdigne se velika večina, da sme; pravo na obeh straneh!)

Dr. Rieger. Moja gospôda, ne bom dalje govoril o narodnosti; ker vidim, da je govorna svoboda tukaj v okovih.

Predsednik. K redu! vi očitate predsedniku, da govorno svobodo zatira; prosim, sedite!

Dr. Rieger. Živila govorna svoboda, ki v avstrijanskem parlamentu vlada!

Predsednik. Kličem vas k....

Dr. Rieger. In jaz kličem vas k pravičnosti!

Predsednik. Kadar se bo govornik deržal po spodobnosti in mirú, ne bo takih prikazov. Gosp. Kuranda ima besedo. (Pravo in sičanje!)

Govor gosp. Černe-ta, poslanca goriškega, v zbornici poslancov 27. junija.

Preden preidem na pravi predmet, zdi se mi potrebno, oznaniti svoje stajališče, da se ne bi morebiti moje besede krivo tolmačile. Jaz sem se postavil na podlago temeljnega zakona od 26. februarja, po kterem se tukaj nahajam, po kterem mislim, da imam pravico in dolžnost, izreči in predložiti to, kar se mi zdí, da je na korist mojih poslateljev, na korist naroda, od kterega izhajam, na korist cele deržave. Al opaziti moram, ako bi se mi, nadaljevaje svoj govor, zdelo potrebno izreči, da ta ali ona ministerska naredba, ta ali oni ministerski odgovor ni po moji volji, da nočem s tem ministerstvu nezaupanja očitovati. Temveč sem prepričan, da moramo tako jaz kakor tudi vsi drugi hvaležni biti najpred Nj. Veličanstvu, potlej pa ministerstvu za to, kar imamo, za temeljne zakone, ki so nam podeljeni. Tudi menim, da smo dolžni visokemu ministerstvu pri težkem delu, s kterim se doveršuje ustavna uredba Avstrije, na vso moč in z vsemi sredstvi, ki jih imamo, podpirati in mu na pomoč biti.

Z §. 2 odborovega izvestja se ne morem slagati zato,

ker ne spominja pravice narodnosti in dežel. Da uterdim svoje mnenje, moram omeniti, kako na Slovenskem stojí znanstvo in učna svoboda. Kar se tiče šol, to ljudske šole na Slovenskem še zmirom hirajo od te napake, da namesto da bi se ljudstvo izobraževalo na naravni, narodni podlagi, trati se dragi čas s tem, da se otroci tuje nemške in laške besede iz glave učé. V srednjih in višjih šolah se še celó slovenščina sama ne učí v slovenskem jeziku, še manj pa da bi se kak drug nauk v tem jeziku razlagal. Kak hrup bi pač vstal, ako bi komu na misel prišlo, med avstrijanskimi Nemci vpeljati šole v francozkem ali angležkem jeziku? (Pravo! na desni). Prehajam na pravosodje, in navodim: Od tega, da sodnik obdolženega, da tožnika in toženega razume, visí življenje in svoboda, čast in premoženje. Skušnja učí, da more človek zavolj ene same krivo razumete besede zgubiti življenje, svobodo, imetek in poštenje (Pravo! na desni). Iz tega vzroka so tudi tolmači vpeljani. Zdaj vam pa moram povedati, da se po vseh slovenskih pokrajinah v kazenskih in civilnih pravdah, izjemši le malo važnejih primerljejev, zapisniki (protokoli) brez tolmača sostavljajo v nemškem in laškem jeziku. Dodati moram, da so posebno v Primorji uradniki, ki ko terdi Lahi ne umejo ne besedice slovenski, pa službujejo v okrajih, kjer noben človek laški ne ume. Ubozega Slovenca sploh z zaničevanjem in posmehom odganjajo, ter ž njim ravnajo, ko s zapuščenim sužnjem. (Pravo! na desni; oho! na levi); sploh ga pošiljajo k zakotnim pisačem, ki ga gulijo. Ako se pa prederzne tirjati, da naj se mu pravica podelí v njegovem jeziku, ondaj ga še zaprejo, češ, da jih nadleguje. Tako je Slovenec čisto izdan samovolji uradnikov. Bil sem enkrat zraven, ko se je neki sodnik ravno napenjal, da bi Slovencu prisego, ki jo je ta imel priseči, poslovenil; al ni mu šlo od rok, tako, da je pravda mogla brez prisege ostati in dotičniki niso mogli pravice dobiti. Med vsemi, tukaj zastopanimi narodi, Slovenec je, s kterimi se še zmirom ravná, ko da je Paria (pankert), čeravno se šteje Slovencov $1\frac{1}{2}$ milij. duš.

Gosp. minister Šmerling je omenil nedavno, da oni, ki šolo zderžuje, ima tudi pravico odločiti učni jezik. Al povejte, kaj Slovenci ne plačujejo davkov, ne dajajo vojakov? Al ne spolnujejo vseh dolžnosti ko pošteni deržavljani? Gotovo! Ako nadalje gosp. minister Šmerling, odgovorjaje na dr. Toman-ovo interpelacijo v prednjem stavku pravi, da se hoče in mora narodnim zahtevam zadovoliti, potlej pa v zadnjem stavku pridaja, da se ne morejo v nemar pustiti tirjatve višje kulture — v nemškem smislu; — to se pač pravi z eno roko dati, z drugo pa vzeti. (Pravo! na desni).

Pred kakim $1\frac{1}{2}$ mescom podali so Slovenci ministerstvu prošnjo (peticijo), v kteri prosijo, da bi se slovenski jezik vpeljal v šolo in pisarnico, ter da bi se zakoni po slovensko razglaševali. To so saj čisto nedolžne želje; želje, ki morajo temeljne pravice biti vsakega deržavljana. Pa kakošni hrup so o tem zagnali nemški časniki! Strašanski naklepi deržavnega izdajstva, ko da bi se snovalo novo slovensko kraljestvo, so se nam podtikali. In ta hip, ko to govorim, nabirajo se — kakor časniki povedajo — podpisi za peticijo, po kteri bi se ona perva, ravno omenjena, imela preklicati. Mislim, da ne bo težavno, nabirati takih podpisov; pokazujem le na sloveči „suffrage universel“ francozki. Jeli se v takih okolišinah še more terditi, da imamo ravnopravnost in autonomijo? Jaz sem rojen v pokneženi grofii goriški in gradiškanski: ondi se govorita dva jezika: slovenski in laški; ali meni bi se zdela nesreča, ako se tamošnjemu deželnemu zboru ne vspeši, da bi se vpeljal ne samo nemški, ampak tudi slovenski in laški jezik v vse tamošnje učilnice. Dosedanjim napakam se mora konec storiti; narodom se mora narodnost zagotoviti! Ako bi se za veliko hišo Avstrije prilike poslužil, rekel bi, da mi napravimo tukaj samo zidovje in streho; notranje delo pa prepustimo edinim narodom, naj se vsaki uredi po svoji navadi in potrebi. To so nagibi, da sem k §. 2 načerta za besedami „12 členov“ nasvetoval pristavek: „med kterimi morajo biti namestniki vseh tukaj zastopanih narodov.“

Govor gosp. Dežman-a, poslanca kranjskega, v zbornici poslancov 27. junija.

V govoru poslanca Černe-ta so neke besede o slovenskem narodu zbudile mojo nejevoljo; naj mi je dopuščeno, da to nejevoljo izrečem z odkrito, možko besedo. Gosp. Černe je rekel, da so Slovenci „Parija“ (heloti) med Slovani. Ta beseda mene tem bolj zbada, ker je desna stran gosp. Černe-tu zato ploskala. Gosp. predsednik, mi nismo nikaki Parija! Jaz sem Slovenec, sem zastopnik dežele, ki ima z večino slovenske prebivavce; pa takošni zasmeh naše narodnosti na vso moč odbijam. (Pravo! na levi). Gospod predsednik, narod, ki je izredil sto in sto mož, ki so mnogozaslužni za znanstva in cerkev, ni narod Parije; verjemite mi, da nam je dovolj mar za poštenje; in da imamo serčnost, da se krepko upremo vsakemu, ki bi nas hotel za helote, za Parijo imeti. Poslanec Zeleny je omenil nedavno, da je česko slovstvo na južno slavenstvo uspešno delovalo. Jaz sem južnoslavenskega plemena, živim za svoj narod, udeležujem se živo njegovega dušnega napredka, pa moram gosp. dr. Zeleny-a zagotoviti, da mi ni znano, da bi bila dozdaj česka literatura s kakim vidnim uspehom delovala na slovensko; nasproti morem, gospod predsednik, poterditi, da vsaki v najborneji kmečki koči pripovedati zná, kako važno pomembo, kako veliko moč ima nemška kultura za naše telesno blagostanje, in za naš dušni napredek (Pravo! na levi). Mi živimo z Nemci v bratovski slogi, in naj nas Bog varuje, da bi se kadaj seme prepira in sovražtva med nas zasejalo (Pravo! na levi). Moja gospôda, ne bodimo malodušni; tudi jaz hočem, da naj se narodu vse pravice podelijo; da je v ljudski šoli narodni jezik sredstvo, po kterem se ljudstvo izobražuje; al kjer gré za višjo duševno povzdigo, tam bi jaz ne poznal prave koristi svojega naroda, ako bi besedo poprijel za odpravo nemškega jezika in nemške kulture. Kar se tiče vprašanja o kompetencii, menim, da avstrijanskemu deržavnemu svetovavstvu pripada zastopovanje vsega, kar je avstrijanskim deželam koristno; pa duševne koristi ne cenim manj od telesnih. Toraj menim, da deržavno svetovavstvo prav storí, ako izreče, da je oblasten, da uredbo nauka in znanstva v svojo roko vzame. (Pravo, pravo! na levi). Priporočam tedaj, da naj se odborov načert poterdi brez premene. (Pravo! na levi!).

Štirje dnevi v zlatni Pragi.

Spisal Val. Zarnik.

V četertek popoldne (27. dan pr. m.) me ob 5. uri naš gospod dr. Toman v slovanski kavarni dobi in me nagovorí: „Ala! greste k Šafařikovemu pogrebu? Češki poslanci so telegrafično povabljeni in so tudi nas druge Slovane povabili“. Brez pomislika ustanem in ob šestih sva se že derdrala na tukajšni severni kolodvor, kjer sva dr. Rieger-a, Palackiga in druge poslance zbrane najdla, in ob pol osmih je „lukamatija“ z nami že proti staremu mestu českih kraljev vihral. Vlekel nas je čez široko ravnavo proti Moravi; kolikor dalječ so očí peljale, je bilo nebo zagernjeno, sila sila temno, nikjer nobene špranje, skoz ktero bi bila večerna zarja lukala; vsa narava je bila čmerna in klaverna; vidilo se je, da nebo žaluje in plakuje, ker je mati Slava enega svojih ljubljencov in najslavniših sinov zgubila, — sina, ki je svoje brate vse od Arhangela do Tersta, od Rige do Odese z enako ljubeznijo objemal in v svojih „Starožitnostih“ pokazal, kaj so nekdaj bili in kakošna je njih prihodnost. Priderdravši čez reko Tajo je z strašnim ropotom v most trešilo in šaljivo je poslanec

dr. P— opazil, da nam je Bog le zaprinesel, ker se en pravičen z nami vozi: peljal se je namreč tudi s tem vlakom dr. Giskra v Berno.

Deževalo je še, ko smo v zlatno Prago došli; veliko dijakov je poslance pričakovalo in ko so gosp. dr. Toman-a z veliko černo brado zagledali, je šlo od ust do ust: „Smolka“! „Smolka!“ ker Slovencov niso pričakovali.

Ne morem popisati, kakošni občutki so naju obdajali, ko sva stopila v ulice mesta, ktero je bilo nekdaj, kakor Moskva, Kiev, Novgorod, Krakova kinč matere Slave, kjer se je toliko zgodovine doveršilo, kjer ti, bravec, dandanašnji vsaki kamen, vsak vogel povestnico in večidel kervavo povestnico pripoveduje. — Ostali smo v gostivnici „pri černem konju“ in kar naj je precej razveselilo, je to, da so naji oštir, natakarji, in kar je še druge garde te baže, po češki nagovorili; ne vem, ali so tako domoljbni „ultra“, ali so imeli tako ojstre nosove, da so Slovane mahoma zavohali.

Proti poldne sva stala kakor zamaknjena na mostu sv. Janeza Nepomuka, ki je zidan čez široko Veltavo. To je čaroviti prozor, prozor, mislim, ki se le dá primerjati s pogledom od ponte Rialto v Benetkah (se vé v drugem obziru); vidi se na eno stran: stara, zgodovinska Praga s černimi, okajenimi hišami, v sredi: prijetno vabivni, zeleni otoki, in na uni strani molí proti nebu fantastični Hradšin, poslopje nekdanjega kralja Otokarja, Jurja Podjebrada itd.

Šesta ura popoldne se je bližala in treba se je bilo spomniti žalostnega vzroka, zakaj sva Prago obiskala; bil je odmenjeni čas za Šafařikov pogreb.

Velika množica ljudí je obdajala hišo, kjer je nekdaj dušni velikán Slovanov prebival; nobenemu se ni brala na obrazu navadna radovednost, da bi bil zavoljo prežanja sem prišel; temuč poznala se je množici tuga in žalost, kakor otroci pri smerti starišev čutijo, ker malo časa je, kar so očeta Hanka zagrebli, zdaj spet enega, in ostane samo še hrast českega naroda: oče Palacki. Bog nam ga ohrani še dolgo dolgo časa!

Na dvorišu okoli truge so bili zbrani vsi duhovni (bil je protestant) in stari superintendent Šubert je z ginjenim glasom povedal čertice iz slavnega življenja ranjkega; solze so stopile vsem poslušavcam v oči, ko je žalostno zakliknil: „O majka Slava, zopet si zgubila enega svojih patriarhov; poglej na svoje zapušene, nesrečne otroke, kako plakajo in tugujejo, cvet za cvetom od slovanskega drevesa odpada! itd. itd.... Zapeli so mu potem plakajočo pesem in pervi češki tenor Lukes je pel tako milo, tako krasno, kakor le pravi, globoko čutni Slovan more peti, ki vse djanje, vse bitje svojega naroda zapopada in celo neizrekljivo nesrečo svojega naroda v sercu nosi.

Proti sedmim smo se vzdignili in za čope mertvaškega perta so poprijeli na eni strani: Palacki, Rieger, Bravner in Toman (zvedilo se je že v mestu, da je došel), na drugi pa: slavni zgodovinar Jaromir Erben, pesnik Vocel, prof. Tomek in dr. Pražek (marski poslanec); zraven so svetili z bakljami jugoslovanski dijaki (med kterimi slovenska pravnika gospoda: Kopač in Plušek) in Poljaki, vsi v národni obleki, okoli pogrebcov pa na obeh straneh Čehi (morebiti kakih 600). Pred trugo so šle vse nižje šole, gimnazije in realke, zad pa na čelu deželni poglavar grof Forgač, vsi češki in nemški pisatelji, žurnalisti, učeni možje in neštevilna množica ljudi (morebiti okoli 40.000), ki je čedalje večja prihajala. Vsa Praga je bila na nogah, vse okna so bile prenapolnjene, iz okinj češkega muzea in drugod so visele černe bandera. Pri tem se je vidilo, da Praga je slovanska; da je do serca žalostna, in ž njo tudi ves slovanski svet.

Došli smo na pokopališče; očenaš smo zmolili, zadnjo mertvaško so mu zapeli in slavni Šafařik je počival v černi zemlji — naj mu bo hladna! — naj mu bo lahka! „Les extrêmes se touchent“ pravi francozki pregovor. Ko so se Palacki, Rieger in Toman v eni kočii nazaj peljali, jim je od vseh straní tisučerna in tisučerna slava naproti donela. — Kako v Pragi Palackiga in Riegerja častijo, — s kakošno slovesnostjo so našega dr. Tomana sprejemali (da sem se vedno spominjal: „Nemo propheta in patria“), — kaj sva vidila in skusila, vse to drugi pot.

(Dalje prihodnjič.)

O slovensko-nemškem slovniku.

Znano je našim bravcom, da je slavni naš rojak dr. Toman na deželnem zboru pregovoril o izpeljavi testamenta rajnega našega kneza in škofa Wolfa. Enoglasno je deželni zbor odobril predlog Tomanov, in sadaj je na tem, da se doverši rokopis slovensko-nemškega dela in pripravi za natis.

Prečastiti naš slovenski nestor gosp. fajm. Zalokar, kteri že mnogo let zbira besede za tak rečnik, ki je po mislih zvedenih mož, kteri so ga v nekih delih natanko pregledali, velik velik zaklad dosadaj še celo neznanih národnih besed, odločil je odreči se dosadanje osnove, po kteri so besede po svojem sorodstvu stavljene, in vrediti ga po abecednem redu. Tako bo slovnik iz ene strani umaknil se nevarnosti in nepremagljivi težavi v izpeljevanji besed, iz druge strani pa bo zadovoljil tudi željam od mnogih veljavnih mož mu razodetih, da bi se ta važni in veliki rečnik tako po abecednem redu zložil, kakor se rečniki vsi zlagajo. Povemo dalje tudi še to, da bo delo slovenski pisano po izgledu Vukovega srbskega rečnika.

Čeravno je gosp. Zalokar s pripomočjo mnogih rodoljubov nabral že velike zaklade, kolikoršnih težko da kdo drug ima, je vendar gotovo, da mu bo še marsiktera beseda dobro došla, zato vse domorodce lepo prosimo, naj posebno iz Koroškega, Štajerskega, iz Čičarije in iz Istre sploh g. Zalokarju kmali pošljejo, kar imajo, al pa kar bi mogli nabrati, da se dodá, kar še slovniku manjka, in bode tako pomnoženo delo preden v natis gré, mogel gosp. fajmošter še nekterim zvednim možém v pregled izročiti. Le po takem bo mogoče, da se ustanovi pravo národno delo, o kterem bo mogel ves slovenski narod se radovati. Da je pa ta prošnja temeljita, nas učí primer Grimov, kteri, kakor znamo, od mnogih stotin dobiva zalogo za veliko svoje delo.

Muzične novine.

Slovenske pesmi za čveterospev, dvospev, samopev in glasovir. Zložil na Dunaji Davorin Jenko in posvetil presvitlemu gosp. dr. J. J. Strosmajer-u, utemeljitelju akademije jugoslovenske. Cena 1 fl. 50 kr. n. dr.

Zopet snopič dvanajsterih pesem! Mislil bi človek, da nam Slovencom mora jako dobro biti, ker se toliko poje in za petje sklada. Al znano je, da izvir pesem ni le samo veselje, ampak je tudi žalost, in stara resnica je, da vse naše pesmi sekajo bolj na žalostno kot na veselo stran. Kar se pa tiče snopiča pred nami ležečega gosp. Davor. Jenkovega, moramo reči, kolikor se more posneti iz nepopolnega posameznega petja in igranja na glasoviru, da je tù spletena kita najlepšega, izvirnega cvetja. Tako Prešernova „Strunam“, čeravno se nam je priljubil že poprejšni mični napev, globoko sega v serce. — Slišajočemu „Tolažbo“ serce se lahkoti in persa se mu širijo. — Mirno se počenja „Pobratimija“, pa ko pride do prisege, švigne se visoko, ko da bi prisega imela Boga zvati z nebes za pričo pobratimstva. — Da pa slovenske pesmi izvirajo res bolj iz žalostnega izvira, pokazuje nam pesem „Na grobih“; ona lepo izrazuje, da pade del od nas v zemljo, dokler se drugi neumerljivi povzdigne k nebu. Kakor žalostinka ali elegija se začenja, pa se v odo žalostno prelije; nije žalost nadvladala. — Izmed vseh pa si bote najberže pot našle v serce naroda: mnogoslavljeni „Naprej“ in pa Lípa“, ktera je morebiti med vsemi najpevneja. — Toliko o melodijah

Jenkovih pesem, ki si je besede za svoje krasne napeve izposodil od Prešerna, Mirosl. Vilharja, N. M. Špuna, F. Levstika, S. Jenkota, Fr. Cegnarja in dr. Tomana. Kar pa se tiče muzične umetnosti, ktera tudi pri pesmah se presoja, moramo reči, da tudi najostreja kritika bi jim celó malo očitati imela; gosp. Jenko kaže, da mu je slovnica muzična, kakor naš mojster Rihar generalbass imenuje, od konca do kraja znana. Po vsem tedaj živo želimo, da bi tudi Jenkove pesmi pot našle v versto vseh naših pevcov in na klavír vsake verle Slovenke. Dobivajo se menda po vseh bukvarnicah; nad ceno se ne bo menda nihče spodtikoval.

Dopisi.

Iz Dunaja. *(Življenje deržavnih poslancov na Dunaji. Spisal Valt. Zarnik.)* Slavni Yorick ali Sterne v svojem sentimentalnem popotvanju vse popotnike v 10 različnih verst razdeluje; jez pa naše popotnike skoz Beč (kaj nek so druzega kakor tudi le popotniki?) samo le v dva velika razdelka ločim: v že slavne, častilakomne in za en cilj in konec navdušene, in pa v može, ki sami prav ne vejo, kakšen veter jih je sem zanesel, pa ker so že enkrat tù, le premišljujejo, kako bi si Dunaj od vseh krajev ogledali in ga dostojno vžili. Kako možém vsacega teh dveh kerdel dan preide, hočem tù ob kratkem popisati. Častilakomen je skor gotovo dohtar Bog vé kakih ved in umetnost, ako je bil že leta 1848 poslanec; to njegovo slavo povikšuje; skerbel je poprej, da ga je kak časnik naznanil in ga po svetu raztrobil voditelja te ali une stranke in šaljivo zraven pristavil: „bote že vidili: ta zna pa več, kakor hruške peč'!“ Lesem pridši je skušal berž ko je mogoče bilo klub organizirati v kaki znani gostivnici na priliko: „pri carici Elizabeti“; zase se je pa na tihem v knjigarno podal in za privatne študije nakupil: katekizem ustavnih pravic iz frankobrodškega in kromerižkega zbora, zgodovino angležko ad Maycaulayta, govore William Pitt-a, Foksa in Lord Brougham-a, ker gerško je že davno pozabil, da bi mogel Demostena v izvirnem jeziku brati. Vernivši se v stanovanje svoje pa nima mirú; primeruje oktroirani opravilni red z angležkim, belgiškim in severnoamerikanskim, preiskuje ga od konca do kraja, kje bi najdel kako trohico, s ktero bi deržavnega ministra do živega všipnil; po noči se brez spanja valja po postelji in komaj enmalo zadremlje, se mu sanja, da ima dolge rakove šipavnici, s kterima sedaj tega sedaj unega ministra stiska. Ko si še le zjutraj hoče enmalo opočiti, že nekdo na vrata poterka. „Le noter“! seiz postlje oglasi — in pred njim stoji mož z dolgimi lasmi in zarašeno brado, velike komplimente dela, se pripoguje na desno in levo in jeclja počasi začudenemu poslancu, ako bi mu ne hotel skazati neizrekljive sreče — in, in, in — na zadnje se porazumeta, da bi ga rad fotografiral in radovednim Dunajčanom na Graben ali Kohlmarkt (perva mestna terga) postavil. Komaj sta se porazumela, že spet nekdo terka na vrata; „le noter!“ naš mož jezno zakriči — in plešast možicel z očali na nosu v pohabljeni obleki ves skerčen noter prikima, semtertje se vije: „Oprostite! dobro jutro, košamadinar itd. voši, za zdravje poprašuje, kakor da bi bila s slavnim poslancom že zdavnej znana — in, in, in na zadnje pove, da se Feliks Hungershausen piše, da je člen več učenih družb in zdaj biograf slavnega deržavnega zbora, in prosi našega poslanca, naj mu le nektere čertice iz svojega preslavnega življenja blagovoli naznaniti. — Komaj ta dva odpravi, se že deseta ura bliža in z njo — čas séje. Naglo se opravi, pred zerkalom enmalo postoji, mimično z rokami agira in obraz sposobno gerbanči, ako bi bilo treba v zboru ktero čerhniti. — Voz že spodej čaka — drrr! v sejo. — V zbornici hitro svoje slavne prijatle poiše, se na vse kraje smehljá pa tudi do tal priklanja, komur je treba; — današnja seja ni zanimiva, ker gosp. predsednik čisto nič z zvončkom ne binglja; ob pol dvanajstih se končá; al dobili so poslanci tiskani sila važni Mühlfeldovi predlog — tega premišljuje in duhta in duhta, da še za opoldne ték zgubi. — Pa pustimo za en čas slavnega poslanca in vernimo se k drugi kategorii: k priprostemu in ponižnemu možeku, ki le Dunaj ogleduje. — Ta gre nerad v klub; al, akoravno ni še nikoli tù bil, ga nekako božja previdnost, enaka zvezdi sv. treh kraljev, naravnost v kerčmo k „Pipi“, „Lipi“ ali k „trem krokarjem“ pelja, kjer se čudovito dobro pivo dobiva; — tu sedi celi božji večer okajen od dima svojih aromatičnih smodk, ki jih brez premišljevanja opravilnega reda puha; prišel je namreč na Dunaj s terdnim sklepom ne bev ne mev v zboru čerhniti, ampak po potrebi le vstajati ali sedeti. Zato tudi ponoči terdno brez tug in težav zaspi; rekel bi človek, da je to spanje pravičnega, pri nas na kmetih pa pravijo, da spi, kakor da bi ga ubil. Zjutraj ga komaj dekla z zajterkom zbudí, in hitro — pozno je že — se napravi za ene ure na glacis pred „Šotenthorom“. — Oh kako mu je tù dolgčas! Vroče je; gosp. baron Tinti protokol bere in dr. Hein nove interpelacije premetuje; naš možek pa Mühlfeldov predlog od zgor in dolj ogleduje, čmu mu bi bil, ter ga po starem pregovoru, da vsaka reč čez sedem let prav pride, „sine studio et ira“ v žep vtakne. — Seja je kakor smo že omenili, danes kratka in ker se mu že strašne pajčevine delajo po trebuhu, naš poslanec k „Štreitbergarju“ teče, kjer se najbolje kosi. Po kosilu pa počasi čez Graben v kavarno koraka; al sredi pota se ustavi, in tudi jez ž njim, in ogledujeva fotografiške podobe zanimivih poslancov. Pa kaj so mi drugi mar! Jez le enega gledam; le v enega sem zamaknjen; kaj ne, ljubi bravec, da precej uganeš, da mojega ljubega starega prijatla gosp. Naceta Kuranda mislim. — Kako možko tu sedí; na obrazu se mu bere njegov pregovor: „Täuschen wir uns nicht!“ (ne motimo se!) in: „Machen wir uns keine Illusionen“ (ne delajmo si praznih misli). S temi besedami je on pretekle leta skoraj vsak uvodni artikel svoje „Ostdeutsche Pošte“ začenjal. Ljudje so si glave ubijali, kaj nek s tem misli; niso ga zapopadli. Al on je dobro vedil, kaj piše, kajti dandanašnji se vsi Dunajčanje čudijo, samo on ne, da v deržavnem zboru sedí, in tako je pokazal, da si ni iluzij delal. Med drugimi zaslugami za nemški jezik je tudi znajdel rafiniran diplomatičen izraz: „Abgefeimter Fallstrick“, kterega razun rafiniranih diplomatov nihče ne razume; govori se, da je vsled tega grof Hessen-Homburžki enako francozkemu kralju Ludoviku XIV. svojim poslancom ukazal le nemški jezik v diplomatičnih opravilih rabiti. Kaj Nacetu pomagajo vsi njegovi glasoviti „amendements“, ker le „Abgefeimter Fallstrick“ mu slavo za večne čase zagotovlja! — In ko Naceta tako ogledujem, le enega zraven njega pogrešam, da bi bil par dioskurov; verjemi mi, dragi bravec, da se mi milo stori, ako pomislim, da tebi zdavnej znanega, slovenskega protektorja, Augusta Canga, glavnega vodja in gospodarja časnika „Presse“ tukaj manjka. Preljubi August, verjemi mi, da bi ti tvoj sedež na levici pred Schottenthor-om prav iz serca privošil; zaslužil si ga, kakor malokdo; zakaj še skor bolj kakor sicer pri levičnikih se dobí pri tebi: „Gleiches Recht für Alle“. (Prih. dalje).

Na Dunaji 5. julija. = 64 učencov slovenskega rodú na tukajšnem vseučilišču je v včeranjem listu „Ost und West“ priobčilo možk odgovor deržavnemu poslancu gosp. K. Deschmann-u, v kterem slovesno protestirajo zoper to, kar je govoril v deržavnem zboru 27. junija zagovarjaje sedanjo sistemo gledé učnega jezika v srednjih in višjih šolah. Ker se je gosp. Deschmann v tem govoru nanašal na slovenske učence, je bila po vsem njih dolžnost, zaverniti napačne podveržke; zato pravijo med drugimi ostrimi, pa skozi in skozi resničnimi besedami, to-le: „Mi slovenski mladenči čislamo sicer Vaše besede, ki ste jih izustili v zboru, rekši, „da je naša mladež navdana pravega, čistega hrepenenja po učenosti“; al Bog nas obvari take ukaželjnosti, ki se ima opirati na to, da zatajimo in pokončamo svojo narodnost, in to hočete Vi, ker

hočete našemu maternemu jeziku — dosedaj res pravemu pankertu v naših šolah — iz usmiljenja le toliko milosti skazati, da naj bi ga samo terpeli v ljudskih šolah!“

Na Reki 13. junija. * (Konec). — Precej ko v kavarni sedem za mizo, opazil sem na nji reški časnik „gazzeta di Fiume“. Vzamem ga v roke. Ko berem in berem, na enkrat zadenem na sostavek nekega reškega gospoda pod naslovom G. P. Kakor mi se zdi, moral ga je nekdo v „Sferzi“ potipati. V tem svojem sostavku si omenjeni p. n. gospod po vsi sili prizadeva dokazati, kako so Hervati rovarsko Reko posedli 1848 in kako so jo celih 12 let nemilo terpinčili. Premišlaje laži, s kterimi celi narod psuje in gerdi, premišlaje osebo brez značaja, ktera gerdi, zakurim umazano „gazzeto“ v kot, in se podam v čitavnico. — V čitavnici naletím na „Zgodnjo Danico“ list 12. V tem listu najdem dopis iz Tersta, v kterem gosp. dopisnik Hervate čudne čuke imenuje zato, ker bratovske in prijatelske svoje roke čez hervaške otoke do isterske Arse in na polovico Dolenskega stegujejo, med tem pa svoje uradnike, ki so naši slovanski rojaki, čez hervaško mejo iztirujejo. Mislil sem sam pri sebi, kaj smo nek Hervati toliko žalega vsem našim sosedom storili, da nas tako hudo napadajo? Kaj morda zato povsod napadnikov imamo, da nas je malo, ker le 50. del Avstrije zauzimamo — pa sami le — 7. del avstrijanske armade za brambo prestola in doma dajemo? Kaj morda zato, ker smo edino slovansko pleme na jugu, ktero svoj starodavni naravni, svobodni in tisočletni ustav brani, in druge brate svoje enakega narečja in kerví, ki so mu krivično bili odtergani, ž jim osrečiti želí? Ne zamerjam „Gazzeti“, da neprestano Hervate psuje in gerdi, ker njeni podporniki so večidel prek jadranskega morja domá, ali so pa taki ljudje, ki gabanico po vetru obračajo, zdaj pišejo „Pozoru“ proti Rečanom, zdaj v „Gazzeto“ proti Hervatom; zdaj nosijo surko, zdaj magjarsko dolamo, včasi pa tudi frak, z eno besedo ljudje brez značaja; — ne zamerjam „Gazzeti“, ker je v ptujem jeziku pisana, in kdor jo le od deleč pozná, dobro vé, da jo to tisti potalijančeni Jan, ki ima v jutro dva obraza, zvečer pa nobenega, z enim gleda prek morja jadranskega proti jugu, z drugim pa prek gorá hervaških proti severju, ampak bolj se moram čuditi „Danici“, cerkvenemu — slovanskemu listu, da je potegnil s tisto stranko, v kteri so naši neprijatli (?). Gosp. dopisnik iz Tersta naj zná, da Hervati nikogar ne gonijo čez mejo svoje domovine, kteri se jim je v birokratični epohi pravičnega skazal, in kterega po starodavnem ustavu v službo prijeti morejo; tako znam, da sedaj ko so naše županije ustavno ustrojene, veliko se med nami še najde zdravnikov, ranocelnikov, profesorjev, učiteljev ljudskih šol itd., ktere Hervati prav radi imajo, ako le niso zatiravci narodnosti, in narodnega razvitka. Da pa v političko opravo nobenega drugega ne vzamejo, kakor domačine, to je starodavni ustavni naš zakon, kteri hoče, da sami domovine sinci varujejo svoj ustav. Ko bi se pa hervaški naš ustav mogel pretegniti na druge slovanske pokrajine, gotovo ne bi bilo razločka med Kranjcom, Štajarcom, Koroščom, Istrijanom in Hervatom, kakor ga ni sedaj med Slavoncom, Serbom in Hervatom. Res je, da smo po vpeljanji ustavne uprave od nekterih Kranjcov, Štajarcov, Čehov itd. prav radi se poslovili; al tega nam noben pravičen domorodec v greh šteti ne smé, ker so bili pravi zatiravci vsega, kar je bilo narodnega. Največ jih je, žalibog! mislilo, da jih je vlada poslala, ne deliti pravice, ne na „narodno korist, ampak „um die Kroaten zu züchtigen“. Te besede je neki viši uradnik, rojen Slovenec, večkrat pred svojimi prijatli ponavljal. Da takošni ljudje niso za drugo, kot poslati jih s trebuhom za kruhom, tega ni treba dokazavati. Nočem reči, da so vsi nehervaški uradniki bili naši zatiravci; znam, da se je sèm ter tjè našlo pravih rodoljubov, kteri so dobro znali naravno postavo „vsakemu svoje“, al število zatiravcov je prekosilo broj našincov, in tako je zaupanje naroda do inostrancov, čeravno so naše gore listi, celó izginilo. Ako se toraj zgodi, da 10 pravičnih zavoljo enega krivičnega mora terpeti, in se krivica le temu pripisuje, naj tudi tisti Slovenci, ki so po vpeljanji naše ustavne uprave drugam se morali preseliti, ne toliko Hervatom, ampak svojim rojakom odpadnikom pripišejo. Mi pa vsem domorodnim Slovencom očitno izrečeme hvalo za skerb in trud, ki so ga vkljub tolikim višim zaprekam za narod naš imeli! — Jez tedaj mislim, da narod hervaški nobenemu ne dela krivice; ako pa on svoje išče, kar mu je bilo odvzeto, kadar je on najbolje branil vero, cara in dom od turških napadov, — in ako brani to malo, kar mu je po tolikih nevihtah še ostalo, nikdo pravičen mu zameriti ne smé. Toda bratje Slovenci! kaj ni dosti, da nemški in talijanski časniki kot psice iz pezdirja brez pristanka lajajo na vas in nas? kaj ni dosta, da nas drugi, kterim je vsako znamenje naše bratinske ljubezni in vzajemnosti velik tern v peti, obrekujejo? Bomo se li tudi mi sami med seboj klali in grizli? Bog ne daj tega! Zato bi najbolje storile sl. vredništva slovenskih pa tudi hervaških časnikov, ako bi takošnih dopisov, ki sorodno bratinstvo žalijo, v svoje časnike ne jemale — sveste si prislovice „sloga jači, nesloga tlači“.

Iz Kopra v Istri 6. julija G. B. — Letos se je na tukajšnem sejmu do današnega dne že 328 centov svilnih kokonov prodalo, lani pa v vsem skupaj komaj 119 centov. Vzrok temu je, ker je lani dost Lahov prišlo, ki so po deželi svilne kokone kupovali; letos je pa Lahov prav malo, in še tisti, ki so prišli, so v nekterih krajih aro in svilne gosence popustili, videči, da bolehujejo. Pri vsem tem je pa šlo v Istri to leto še dosti dobro z rejo svilnih gosenic; to kaže gori naznamnjeni broj centov, kteri so se samo v Kopru prodali. Svilni kokoni pa niso zavolj tega letos tako dragi ko poprejšne leta, ker si malokdo upa semena delati za prodajo zavolj zgube. Prodajajo se pa svilni kokoni letos po 1 gld. 15 kr. do 2 gld. n. dn., srednja cena je pa 1 gold. in 50 kr. n. dn. funt. Pred boleznijo so se včasih svilni kokoni po 35 — 30 kr. st. dn. prodajali, tedej ima tisti, kdor zdaj svilo prideluje in jo po 1 gold. 50 kr. n. dn. prodaja, še zmiram lep, in jaz bi rekel, nar boljši dobiček od vsakega druzega pridelovanja.

Iz lutomerskih Goric na Štaj. 27. junija prišumi štrašen vihar nagloma okoli pol 7 ure zvečer in podira drevje, dimnike razrušuje, strehe z odri vred odnaša, največ jih pa razterga. Ljudi, ki so imeli oblačila na nahišji, jim ga je raznesel, da ga ni najti. V Serdišču je enega konja, pri sv. Miklavžu pa brejo kravo vbilo, in več živine poškodovalo; tudi ljudi je hudo zadelo, kteri so na cestah bili, ali pa drugač berž se skriti niso zamogli. V Zasavcu dva vinograda (Klumpo na Gomili zahodne strani, in Stermec izhodne strani) je toča, debela ko golobje jajca, popolnoma potolkla, da je viditi kot o pervi kopi, in vse to zgodilo se je v četertalu ure. Jančar.

Od Savine na Štajarskem 4. julija. T... ski. — Graška „Tagespost“ je posebno izvoljen čep, v kterega nemškutarji, kterim je slovenščina tern v peti, svojo strupeno žolco bljuvajo in skisano po svetu zlivajo. Res, dober mora želodec biti, da ne kozlja, ko bere burke v listih 136, 142, 148, 153 in pa dopise iz Ljubljane od protivnikov slovenščine sploh. Oče! odpusti jim, zakaj oni ne vedó kaj delajo! — Pri nas se ljudje le malo menijo za to, kak se poslanci v Beču pričkajo, ker si malo kaj prida pričakujejo; slehern se le vojske, dragine in večih davkov boji. — Pretekli torek se jih je nas več na sv. Planino na božjo pot podalo. Ko gori pridemo, rečem mežnarju, naj nikar ne pové gosp. fajmoštru, da smo tukaj, zakaj mi hočemo med sv. mašo peti in jim neprevidno veselje narediti. Al komaj, ko v cerkev stopimo, že možiček teče fajmoštru vse povedat. Na vprašanje, zakaj da ni molčal, mi odgovori, da

mu — vest ni pripustila! Bolj ko se nekterim govoriti prepoveduje, hujše jezik stegajo.

Iz Goriškega 4. julija. T-s-. — Veselja nam je serce zaigralo brati po časopisih, kako da se je naš goriški poslanec gosp. Černe možko potegoval v deržavnem zboru za naše neobhodno potrebne pravice in odkritoserčno odkrival rane, ktere tarejo narod naš slovenski. Slava mu!! Mi se mu toraj očitno in prav serčno zahvaljujemo za to, ob enem pa tudi iskreno prosimo tudi vprihodnje ravno tako možko boriti se za maleno našo domovino na strani neustrašljivega orla, pravega rodoljuba slovenskega: dr. Toman-a, da se nam globoke rane zacelijo, da obljubljene pravice enakopravnosti iz papirja zlezejo na svetlo v djanje, v urade, v šole ljudske, srednje in više. Zdelo se je nekterim, to je, Nemcom in ponemčenim v zboru Černe-tovo govorjenje prenapeto, češ, da ni vse res, kar je naš poslanec opazil; od tod pa tudi ugovori celó krajnskega poslanca Dežman-a, ki razžaljen po besedi „paria“ je skušal berzo razpihniti, kar je gosp. Černe skoz in skoz pravično omenil. Reči moramo odkritoserčno, da smo se nad Dež. vsi domoljubi jako pohujšali. Taki so pač sužnji nemške „kulture“, ne pa zvesti sinovi slovenske zemlje, še manj pa pospešniki na pravičnem temelji domačega jezika in domače omike. Da se res na našem Slovenskem taka godí, kakor je gosp. Černe omenil, bi se dokazati dalo z obilnimi praktičnimi zgledi. Naj le dva vam povem. Neka ženska pride v pisarnico goriške okolice in dopoveduje uradniku, domačemu Furlanu, svojo pritožbo po slovensko, ker druzega jezika ne ume; uradnik pa jo pisano pogleduje in kot zdivjan seršen ji po furlansko odpravi rekši: „Ce crodeso, che impararai francess par capivuss?“ (kaj mislite, da se bom francozkega učil za vas razumeti?) In v ravno tej pisarnici razlaga nek prost kmet svoje opravila po slovensko; al uradnik zareží nad njim: „Parlé da cristiano!“ (govorite po kerščansko!) Taki zgledi so pa očitna priča, da nekterim uradnikom je Slovenec res „paria“, suženj, šklaf, schiavo in njegov jezik pasji, suženski, nevreden kristjana. Al prepričani smo, ako bi se taki gospodje slovenskega jezika naučili, da bi tudi s slovenskim ljudstvom v pisarnicah, kjer s Slovenci vedno opraviti imajo, bolj po kerščansko ravnali. Ker je pa uradnik za ljudstvo, ne pa ljudstvo za uradnika, naj bi sl. vlada poskerbela, da v slovenske pisarnice le take gospode odloči, ki dobro slovenski jezik umejo, govorijo in pišejo, in po tem bo vsake pritožbe konec, mir in zaupanje bode kraljevalo povsod.

S Cerknice 4. julija. ⁂ — Motil bi se vsak, kdor bi mislil, da nam prebivavcom po deželi ni veliko mar za govore v deržavnem zboru. Nasproti, kdor le kaj prebira časnike, sega rad po oznanilih iz deržavnega zbora, in v prid pravice in resnice se mi zdi potrebno, svetu oznaniti, da razun male pešice nemškutarjev, ki se nahajajo pa večidel le med uradniki, stojimo vsi na strani slovanskih vitezov in zagovornikov naših narodnih pravic, in tudi med uradniki poznamo verle možake, ki spoznajo potrebo, da se v pisarnicah premení dosedajno službovanje, in ki so tudi sposobni opravljati svoje opravila v domači pisavi, kjer koli bo treba. Al Bogu bodi milo, da imamo Slovenci, kakor se vidi, do zdaj med vsemi poslanci le dva moža, gospod dr. Toman-a in gosp. Černe-ta na Dunaji, ki se možato potegujeta za nas. Slava jima! Veselili smo se tudi gosp. Dežman-a in veliko zidali na-nj, ker znan je bil nam ta gospod iz prejšnih let kakor iskren domorodec od nog do glave. Veseli se spominjamo srečnih ur, ki smo jih preživeli ž njim, pogovarjaje se od slovanskih zadev, od slovanske vzajemnosti in prihodnosti, tako, da je bilo še treba včasih plaho se ozreti, ali nas ne posluša kako izdajavno uho. V živem spominu nam je zmeraj njegov prelepi govor, s kterim je bil začel razlago sadjoreje leta 1849 v tadanji kmetijski šoli v slovenskem milozvonečem jeziku. Serce se je širilo, oko veselja solzilo, ko je njegova uneta beseda prerokovala Slovencom lepšo prihodnost s katedre, kjer je poprej le sama nemščina kraljevala. Lahko si toraj mislite, da so nas kakor strela z jasnega neba zadela njegove besede, ki jih je govoril v enem poslednjih zborov, rekoč: „da vé pri nas v najrevniši kmetiški koči vsak pripovedovati od tega, kako visocega pomena in velicega upljiva da je za telesni blagor in dušno razvitje nemška omika“, in ko je domači jezik pregnal iz višjih in srednjih šol in ga zavernil samo v ljudske šole in še to-le kakor pripomoček k višji nemški omiki! Res je, izobraženi Slovenci imamo dušno omiko večidel od Nemcov, ker so to tako nanesle naše unanje razmere; ako bi bile pa te razmere drugačne, bi jo bili imeli enako lahko sami od sebe ali od drugih slovanskih bratov. Da pa vé pri nas vsak najrevniši kmetič pripovedovati, kako veliko pomenljiva da je za telesni njegov blagor nemška omika, te besede so izmišljene, neresnične in moramo jih „z nejevoljo“ in „z možato pa odkritoserčno“ besedo zaverniti, ker žalijo resnico in našo narodno zavest. Gospod Dežman! Vi ste križém prehodili našo kranjsko deželo; znani so Vam naši metulji, kebri, znano Vam je naše rudninstvo in rastljinstvo; al povemo Vam, da ako res tako mislite, kakor ste govorili, našega kmeta, ki bi ga kakor deželni in deržavni poslanec imeli najbolj poznati, najmanj poznate. Pridite k nam, šli bomo od hiše do hiše in popraševali kmete za verstjo, ali jim je le košček kruha dala nemška omika. Slišali boste ugovore. Nasproti pa Vam bomo pokazali marsikterega župana in tudi druzega Slovenca, ki mu je ravno nemška kultura, ki se je razširjala iz cesarskih kancelij v nemških pismih po deželi, pobrala lepe denarce, in ga pripravila, skoraj da, na beraško palico. Gospodje, bodite namestniki Slovencov, zagovorniki resnice, brambovci pravice, ne pa — —. Mi ne sovražimo Nemcov, Bog vari, ampak ljubimo jih, spoznavamo tudi njih visoko kulturo; — drago nam je pa tudi, kar nam gré po Božji in cesarski postavi, — ljuba nam je naša narodnost in za-njo se bomo vojskovali na postavni poti do zadnjega dihljeja.

Iz Idrije. „Laibacherca“ naznanuje z debelimi čerkami, da je naša srenja izvolila si gosp. K. Deschmana za častnega srenjčana.

Iz Ljubljane. V poslednjih „Novicah“ omenjeno zaupno pismo, ki se je iz Ljubljane unidan poslalo gosp. dr. Tomanu na Dunaj, se glasi takole:

„Blagi gosp. doktor! Civilizacija je gêslo našega časa. Prava civilizacija je pa res tudi tista mila mati, ki narodom odpira zaklade dušnega in materialnega blagostanja.

Edina pot, ki pelje k civilizaji, je nauk in sicer živi, djanski nauk. Brez nauka ni omike, ni dušnega razvitka, ni civilizacije naroda.

Nauk pa v različnih vednostih, da nam more razodeti svojo čudovito moč, se mora deliti v tistem jeziku, ki ga človek, ki ga narod razume. Tó nas učí že zdrava pamet sama, to nas učí skušnja tisučletna. Noben narod na svetu in noben človek posamen se ni nikoli še omikal v jeziku, kterega ni razumel. Kdor to tají, kaže, da mu je zgodovina neznana, da zagovarja sužnost človeško in morí hoté ali nehoté civilizacijo. Kaj more takim narodom, ki so po jeziku mertvi, pomagati toliko hvalisana svoboda? Toliko kot sončni žarki cvetlicam, ki jih zaperte imaš v kleti!

Ako hoče tedaj narod civilizacijo doseči, mora njegov jezik živeti v družini in v srenji, v cerkvi in šoli, v uradnijah in sploh v javnem življenji.

Vi blagi gospod doktor! ste od nekdaj kazali, da zapopadete edino pravo pot, po kteri more narod dospeti do potrebne omike. Kar ste ko mladeneč v pesmah peli, poterjujete možato sedaj z gorečo besedo pred celim svetom. Ljubljenec naroda ste mu sedaj tudi iskren brambovec njegovih pravic.

Hvala Vam za to!

Že v deželnem zboru domačije Svoje ste pokazali, da

gorí serce Vaše za blagor mile sirotice, in ni se Krajna zmotila, ko Vas je poslala v osredje naše vélike domovine Avstrije, polna zaupanja, da tudi tù ji bote nadušen zagovornik in v deržavnem zboru hodili tisto pot autonomije, ki edina more veselejšo prihodnost odpreti deželi vsaki in uterditi po zadovoljnih vseh narodih mogočno in veličastno Avstrijo.

Preterpivši mnogo britkosti, brez kterih ni visoki poklic národnega poslanca, niste nikdar nikoli zatajili, da Vam resničnemu Avstrijancu je vedno „ponos, biti slovenske kerví“, in potegovaje se za svetinje domače ste tolažili s prepričavno besedo tudi nasprotnike Svoje in naše, naj se ne bojé pravični biti vsakemu narodu, ker pravica in le pravica je naj terdnejša vez vseh družin avstrijanskih.

Slava Vam za to!

Sprejmite za domoljubno Svoje obnašanje tedaj našo iskreno zahvalo, in če Vam v hitrici dohaja to pismo tudi le z malo množico podpisov, si morete vendar svesti biti, da velika večina tistih tisučerih podpisov, ki ste jih nesli s peticijo na Dunaj, stoji za nami, ki so vam serčno hvaležni za to, kar se trudite v prid slovenskemu narodu.

Razodenite pa tudi našo iskreno zahvalo goriškemu poslancu gospodu Černe-tu, kterega rodoljubni glasi so nam segli globoko v serce.

V Ljubljani na sv. Petra in Pavla dan 1861.

Miha Ambrož, župan ljubljanskega mesta in odbornik deželnega svetovavstva. Fid. Terpinc, posestnik in predsednik gosp. družbe. Valentin Češko, soposestnik fabrike. V. C. Zupan, kupec in hišni posestnik. Valentin Krisper, kupec in soposestnik papirnice. Anton Krisper, kupec. Franc Ks. Souvan, kupec in hišni posestnik. Jože Bleiweis, kupec in hišni posestnik. France Rössmann, kupec in hišni posestnik. Jože Šantel, kupec. Miha Pregl, oskerbnik križanske komende. Prof. dr. Bleiweis, vrednik „Novic“. Jože Krisper, kupec. Karl Holcer, kupec in posestnik. E. Terpin, kupec. Pleško, tergovec. Janez Fabiani, kupec in hišni posestnik. Janez Več, kupec. Vilh. Mayr, lekar. Dr. Jernej Supanc, c. k. notar. France Kadivnig, kupec. Jan. Krašovic, kupec in hišni posestnik. France Zotman, kupec in hišni posestnik. Franc Žeravec, posestnik. Victor Bučar, kupec. Dr. Dragotin Bleiweis. Dr. J. Vošnak. Janez Železnikar, pravnik. Jože Kušar, žitni kupec. Moos, c. k. poštni uradnik. Viktor Orel, privatnik. Jak. Barthol, hranilnice uradnik. Janez Jamšek, kupec in hišni posestnik. Dr. Tone Rak, c. k. advokat. Dr. E. H. Costa, odbornik zgodovinskega družtva. Jože Blaznik, tiskar in hišni posestnik. Janez Horak. rokovičar in hišni posestnik. Ivan Vilhar, kupec in hišni posestnik. Dr. Ivan Cvajer. Anton Lesar, učenik veroznanstva. Juri Fleišman, učenik. Dr. Jože Orel, c. k. notar in posestnik. Dr. Žiga Bučar. Ivan Macun, profesor. Anton Miklaučič, hišni posestnik.

Iz Ljubljane. * Dokler človek nič pravega ne vé, tudi nič pravega povedati ne more; taka se nam godí danes, ko bi imeli radovednim bravcom povedati o tisti preiskavi naše realke, ki je bila pretekli teden, in o kteri glas po mestu gré, da se napravila je po pritožbi sedanjega njenega direktorja gosp. Šnedarja. Da je vsled višega ministerskega ukaza prišel inšpektor ljudskih in realnih šol iz Linca gosp. Kurc v Ljubljano, samo to nam je gotovo; vse drugo, zakaj? se ni zvedilo po mestu, ker gospod Kurc je hodil nek le poslušat v šolo in je naposled pozval direktorja in učitelje v pogovor, v kterem pa nek ni nobene posebne pritožbe povzdignil zoper nikogar. Ker pa imamo domačega gosp. inšpektorja, se vendar Ljubljančanom to čudno zdí, da je iz daljnih krajev bil poslan inšpektor za to preiskavo; v takem nenavadnem položaji ni čuda, da ugiba ta to, uni uno. Nekteri terdijo, da preiskava je zadevala le domače učitelje. Al česa bi se bili pregrešili zadnji čas, nismo mogli nikakor zvediti, in skor da tega ne moremo verjeti, ker nam je prav dobro znano, da prejšni šolski inšpektor gosp. dr. Močnik jih je pri mnogih priložnostih službeno in privatno hvalil. Ali so morebiti šibanja krivi, ki je poslednji čas v šoli večkrat zapélo? Menda ne, ker pod poprejšnim direktorjem se o tem ni nič slišalo. Ali so morebiti prenapeti Slovenci, nemškutarjem presedajoči „ultra“? Gotovo ne, ker žalibog! slovnica je vse, kar se v naši realki dosihmal slovenščine učí, ktera se marveč tako zanemarja, da se določni ukaz sl. ministerstva nauka od 6. marca 1856 še celó v nedeljski šoli naše realke ne spolnuje! Naj motamo tedaj kakor koli vzrok te preiskave, ktera je pretekli teden zvonec nosila po mestu, zmiraj pridemo na to, kar smo te dni v českem „Pozoru“ zastran moravskih ljudskih in realnih šol z velikim veseljem brali, namreč da je, najberžeje vsled vprašanja dr. Toman-ovega v deržavnem zboru, moravskemu konsistoriju došel ukaz, kteri veleva, naj se v vseh teh šolah brez odloga ravnopravnosti zadosti; učenikom, ki českega jezika ne znajo, je dano dve leti odloga, da naj se ga naučijo; ako ne morejo, naj si poišejo drugo mesto. „Kar se je Moravcom dalo, se menda Slovencom ne bo odreklo“ pravi za pravično domačo reč tudi živo uneta „Danica“, in ker tudi mi smo ž njo edinih misli, tedaj menimo, da je toliko obrekovana preiskava veljala vsem, ki učijo na naši realki. Le to se nam pri tem čudno zdí, da ni naš domači inšpektor te preiskave vodil, ker ne vemo, ali je Linciški inšpektor terden v našem jeziku. Al naj si bodi kakor koli; ta stvar nas, ker zadeva deloma mestno ali vprihodnje deželno šolo, zeló zeló zanimiva; zato bomo s pazljivim očesom vsaki korak te preiskave spremljevali, pa ob svojem času vspeh tudi javno obznanili.

— Gosp. dr. Toman je prišel v opravilih za kakih 14 dni domú.

Novičar iz domačih in ptujih dežel.

Iz Dunaja. V deržavnem zboru preteklega tedna je bila seja 2. dan t. m. najimenitnejša. Zgornji in spodnji zbornici sta ministra za celo cesarstvo važno novico naznanje dala, da presvitli cesar so Ogrom, ko so jim poslali že večkrat omenjeno pismo (adreso), so sklenili, ne sprejeti tega pisma, ker ni pisano kakor se spodobi veličanstvu in pravicam cesarja in dednega kralja ogerskega, ampak ga deželnemu zboru ogerskemu nazaj poslati, da ga prenaredí v vseh tistih rečeh, ki so zoper dostojnost in dedne pravíce vladarstva, ktere hočejo cesar zoper vse napade zvesto in krepko braniti; še le potem, ko bo iz nadpisa in iz pisma vse odstranjeno, kar žali kraljevo veličanstvo, hočejo cesar sprejeti adreso in potem deželnemu zboru povedati: kaj o njegovih predlogih poterdijo, kaj pa ne. — Obe zbornici ste sprejele z nadušenimi slavo-klici to naznanilo. Ker nam prostora manjka popisati vsega, v čem ste si bile 3. dan t. m. stranki v doljni zbornici navkriž, grémo naravnost v Pešt, da vidimo, kaj so tù storili na ta odpis cesarjev. Z veseljem rečemo, da je zbor deželni vso strast premagal in pismo popravil po besedah cesarjevih in kakor ga je Deak izperva osnoval. V pondeljk na večer sta že predsednika peštanskega zbora prinesla prenarejeno pismo cesarju na Dunaj. Kaj bo dalje? — ves svet radovedno sedaj pričakuje, zakaj od tega zavisí dobro ali slabo za Ogre, pa tudi dobro ali slabo za celo cesarstvo. Odstranjene so iz pisma nespodobne besede; al stvar, ki jo Ogri zahtevajo, je vendar ostala. Oni hočejo samisvoji biti z vsemi narodi, ki se štejejo pod ogersko krono; le cesar avstrijanski naj bo tudi kralj ogerski. Al to, če Magjari prevdarijo trezno to reč, ne more biti njih sreča, pa tudi ne druzih avstrijanskih dežel. Treba je vsem ožje zaveze, v potrebnih rečeh osredja na Dunaji, v vseh druzih pa autonomije posamnih dežel in kraljestev. Ministerski časnik „Donauzeitung“ pravi, da cesarski diplom od 20. oktobra mora biti podlaga vzajemnega prestrojenja avstrijanskega cesarstva. Da bi pač velikodušnim Magjarom ta diplom ne bil beseda vpijočega v pušavi!

Odgovorni vrednik: Dr. Janez Bleiweis. — Natiskar in založnik: Jožef Blaznik.